

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
ВЪРХОВЕН
КАСАЦИОНЕН
СЪД

ТЪЛКУВАТЕЛНО РЕШЕНИЕ
4/2012
гр.София, 29 януари 2013 год.

Върховният касационен съд на Република България, Общо събрание на Гражданска и Търговска колегии, в съдебно заседание на 6 декември 2012 год. в състав:

ПРЕДСЕДАТЕЛ на ОСГТК,
ЗАМ. ПРЕДСЕДАТЕЛ на ВКС и
ПРЕДСЕДАТЕЛ на Търговска колегия:
ТАНЯ РАЙКОВСКА

ЗАМ. ПРЕДСЕДАТЕЛ на ВКС и
ПРЕДСЕДАТЕЛ на Гражданска колегия:
КРАСИМИР ВЛАХОВ

ПРЕДСЕДАТЕЛИ
на ОТДЕЛЕНИЯ: ДОБРИЛА ВАСИЛЕВА
ТАНЯ МИТОВА
ТАТЯНА ВЪРБАНОВА
ПЛАМЕН СТОЕВ
БОЙКА СТОИЛОВА
ДАРИЯ ПРОДАНОВА

ЧЛЕНОВЕ:

1. ЛЮБКА ИЛИЕВА	8. НАДЯ ЗЯПКОВА
2. РОСИЦА КОВАЧЕВА	9. БРАНИСЛАВА ПАВЛОВА
3. ЛИДИЯ ИВАНОВА	10. СТОИЛ СОТИРОВ
4. ЖАНИН СИЛДАРЕВА	11. МАРГАРИТА СОКОЛОВА
5. КАПКА ЮСТИНИЯНОВА	12. ЦЕНКА ГЕОРГИЕВА
6. ВАНЯ АЛЕКСИЕВА	13. БОРИСЛАВ БЕЛАЗЕЛКОВ
7. СИМЕОН ЧАНАЧЕВ	14. СТОЙЧО ПЕЙЧЕВ

15. ЛЮБКА БОГДАНОВА
16. РАДОСТИНА КАРАКОЛЕВА
17. ВЕСКА РАЙЧЕВА
18. МАРИЯ СЛАВЧЕВА
19. КОСТАДИНКА АРСОВА
20. ЕЛЕОНОРА ЧАНАЧЕВА
21. ЗЛАТКА РУСЕВА
22. ДИЯНА ЦЕНЕВА
23. МАРИЯ ИВАНОВА
24. СВЕТЛАНА КАЛИНОВА
25. МАРИАНА КОСТОВА
26. ГЪЛЪБИНА ГЕНЧЕВА
27. СНЕЖАНКА НИКОЛОВА
28. МАРИО ПЪРВАНОВ
29. ЕМИЛ МАРКОВ
30. КАМЕЛИЯ ЕФРЕМОВА
31. ЕМИЛ ТОМОВ
32. АЛБЕНА БОНЕВА
33. СВЕТЛА ДИМИТРОВА
34. БОНКА ДЕЧЕВА
35. СВЕТЛА БОЯДЖИЕВА
36. ЖИВА ДЕКОВА
37. МИМИ ФУРНАДЖИЕВА
38. КАМЕЛИЯ МАРИНОВА
39. ТОТКА КАЛЧЕВА
40. ЗДРАВКА ПЪРВАНОВА
41. ЕМИЛИЯ ВАСИЛЕВА
42. ТЕОДОРА ГРОЗДЕВА
43. ИЛИЯНА ПАПАЗОВА
44. ОЛГА КЕРЕЛСКА
45. ЗОЯ АТАНАСОВА
46. ВАЛИСЛАВ ПАВКОВ
47. ВЕСЕЛКА МАРЕВА
48. БОРИС ИЛИЕВ
49. БОНКА ЙОНКОВА
50. ДИАНА ХИТОВА
51. БОЯН ЦОНЕВ
52. БОЯН БАЛЕВСКИ
53. ВЛАДИМИР ЙОРДАНОВ
54. ДАНИЕЛА СТОЯНОВА
55. РОСИЦА БОЖИЛОВА
56. ДРАГОМИР ДРАГНЕВ
57. ИРИНА ПЕТРОВА
58. КОСТАДИНКА НЕДКОВА
59. ЛЮБКА АНДОНОВА

при участието на секретаря Борислава Лазарова
постави на разглеждане тълкувателно дело № 4 по описа за 2012 г. на
Общото събрание на Гражданска и Търговска колегии
докладвано от съдия Таня Райковска и съдия Борислав Белазелков

Тълкувателно дело № 4/2012 е образувано с разпореждане от 09.05.2012 година на Председателя на Върховния касационен съд по предложение на тричленен състав на Върховния касационен съд, Търговска колегия, I отделение по т. д. № 784/2010 година - Общото събрание на Гражданска и Търговска колегия да приеме тълкувателно решение по реда на чл. 292 ГПК, поради противоречива съдебна практика по въпроса:

Какъв е видът на отговорността на обществения снабдител - енергийно предприятие, когато неправомерно – в нарушение на предвидените предпоставки в общите условия към договора – е прекъснал електроснабдяването на потребителя - договорна или

деликтна, с оглед претенции за присъждане на обезщетение за неимуществени вреди.

По повдигнатия правен въпрос някои съдилища приемат, че при неизпълнение на договорно задължение за непрекъснато доставяне на електрическа енергия и при неправомерно прекъсване на електрозахранването в нарушение на разпоредби от общите условия за продажба на електрическа енергия за битови нужди на енергийното предприятие, общественият снабдител отговаря по чл. 82 ЗЗД за обезщетяване на имуществените вреди – претърпени загуби и пропуснати ползи, доколкото те са пряка и непосредствена последица от неизпълнението и са могли да бъдат предвидени при пораждаване на задължението, а ако е недобросъвестен – за всички преки и непосредствени вреди, но не дължи обезщетение за неимуществени вреди. Неимуществените вреди се обезщетяват, когато произтичат от неправомерно увреждане.

Други съдилища присъждат обезщетение за неимуществени вреди, определени по критерия на чл. 52 ЗЗД, за причинени неудобства в резултат на прекъсване на електрозахранването на основание чл. 49 ЗЗД, като приемат, че деликтът се изразява в действия на служители на електроразпределителното дружество, които в изпълнение на възложената им работа са преустановили доставката на електрическа енергия.

Преди да се даде отговор на поставения въпрос трябва да бъде изяснен по-общия въпрос, дължи ли се обезщетение за неимуществените вреди от неизпълнението на договорно задължение? Този въпрос не е разрешен изрично в българското законодателство. Старият ЗЗД, в сила от 01.03. 1893 г. не е правил разграничение между имуществените и моралните (неимуществените) вреди. При неговото действие пред Върховния касационен съд се е поставял само въпросът за дължимостта на обезщетение за моралните (неимуществените) вреди от деликт. С Тълкувателно решение № 8 от 1909 г. (Обн. ДВ, № 29 от 08.02.1910 г.) на Общото събрание, Върховният касационен съд е преодолял противоречивата практика на Гражданското и Наказателното отделения на съда, като е приел, че обезщетение за моралните (неимуществените) вреди се дължи както при престъпление, така и при граждански деликт. Това разрешение на съдебната практика се възприема колебливо от законодателя, който през 1922 г. урежда изрично такава отговорност само за някои престъпления, а за гражданските деликти мълчи, през 1934 г. възприема разрешението на съдебната практика, но през 1935 г. отново изрично установява такава отговорност само за някои престъпления, а за гражданските деликти запазва мълчание. При това положение съдебната практика приема, че ограниченията важат само за изключените престъпления. Новият ЗЗД /ДВ, № 275 от 22.11.1950г./ възприема изрично и пълно разрешението на съдебната практика, като в чл. 52 ЗЗД установява правилото, че обезщетението за неимуществени вреди се определя от съда по справедливост.

Въпросът дължи ли се обезщетение за неимуществени вреди от неизпълнението на договорно задължение се поставя за първи път пред Върховния съд при действието на ЗЗД от 1950 г. по повод предявен иск за неимуществените вреди от недостатъци на закупена вещ. В решение № 1786 от 02.07.1970 г. по гр. д. № 1148/79 г. на I г.о. Върховният съд приема, че при нарушаване на договорни задължения неимуществени вреди не могат да се търсят, тъй като правилото на чл. 52 ЗЗД, уреждащо отговорността за неимуществени вреди при непозволено увреждане, не може да се приложи по аналогия спрямо неимуществените вреди, причинени от нарушаването на договор. Аргументите в подкрепа на такъв правен извод са: систематичното място на чл. 52 ЗЗД в материята на непозволеното увреждане; чл. 82 ЗЗД урежда само обезщетението за имуществени вреди, тъй като само те може да се изразяват в претърпени загуби и пропуснати ползи; определянето на обезщетение по справедливост е изключение и то не може да се прилага по аналогия, вън от материята на деликтите; невъзможно е да настъпят неимуществени вреди от неизпълнението на договор.

Изложените аргументи не са неоспорими. В доктрината са известни аргументи за обратното:

Действително чл. 52 ЗЗД има приложение за деликтната отговорност, но само от систематичното място на един институт не може да се прави извод за волята на законодателя да отрече обезщетяването на неимуществените вреди и при договорната отговорност.

Наистина чл. 82 ЗЗД се прилага за имуществените вреди, но това не означава, че неимуществени вреди при договорната отговорност не могат да се търсят. Член 82 ЗЗД не е общо правило, което урежда кръга на подлежащите на обезщетяване вреди. Той изразява норма, която визира границите на гражданската отговорност при имуществените вреди.

Няма легални, догматични или практически основания да се счита, че обезщетяването на неимуществените вреди е изключение. Напротив, усъвършенстването на защитата на личността и разширяването на кръга на личните блага – предмет на права, което е видно както от Конституцията – чл. 28–30, 32, 33–35, 37–39, така и от редица други нормативни актове, е доказателство за противното – че обезщетяването на неимуществените вреди е принцип, а не изключение. Този извод се подкрепя и от международните договори, които по силата на чл. 5, ал. 4 от Конституцията са част от вътрешното право.

Няма причина чл. 52 ЗЗД да не се прилага по аналогия и при договорната отговорност. Предвидените в чл. 46, ал. 2, изр. 1 ЗНА предпоставки за аналогия на закона са налице. Между неимуществените вреди при деликтната и договорната отговорност има подобие. И в двата случая, те се изразяват в засягане на защитими права, което засягане няма парична оценка. Прилагането по аналогия на правилото на чл. 52 ЗЗД и при договорната отговорност съответства на целта на закона и на правилата на морала. Този извод се потвърждава и от единния характер на гражданската отговорност.

Не може да се сподели и виждането, че неизпълнението на облигационно задължение не може да причини неимуществени вреди. Законът не съдържа подобно ограничение. Както деликтът, така и неизпълнението могат да причинят неимуществени вреди.

Практиката на Върховния съд се насочва в друга посока с приемането на Тълкувателно решение № 54 от 1986 г. на ОСГК на ВС, съгласно което производителят на стока с недостатъци отговаря на деликтно основание, както за имуществените, така и за неимуществените вреди, причинени на потребител. Това разрешение на съдебната практика се възприема от доктрината като важна стъпка по пътя за защита на правата на потребителите. Критиките към него се концентрират върху прескачането на отговорността на продавача, и се поставя въпросът за отговорността на продавача, когато той е и производител на некачествената стока.

В същото време с новия Кодекс на труда /обн., ДВ, бр. 26/ 01.04.1986 г. и бр. 27/04.04.1986 г., в сила от 01.01.1987 г., изм., и доп./ законодателят преурежда в чл. 200 отговорността на работодателя за вреди при смърт или увреждане здравето на работника или служителя като договорна, без да изключва обезщетяването на неимуществените вреди, и изрично включва в чл. 226, ал. 3 като подлежащи на обезщетяване и неимуществените вреди от неиздаването или несвоевременното издаване на необходимите документи, удостоверяващи факти, свързани с трудовото правоотношение, както и от вписването на неверни данни в издадените документи. Същото разрешение е възприето от законодателя и за отговорността на държавното учреждение за вреди при смърт или увреждане здравето на служителя в чл. 78, ал. 3 от Закона за държавния служител/ ДВ, бр. 67/27.07.1999 г. в сила от 28.08.1999 г./. Възможност за обезщетяване на неимуществените вреди от неизпълнението (или неточното изпълнение) на договорни задължения законодателят урежда също за туроператора или туристическия агент в чл. 35, ал. 5 от Закона за туризма/ ДВ, бр. 56/07.06.2002 г./, и за дистрибутора и търговеца в чл. 131 от Закона за защита на потребителите / ДВ, бр. 99/09.12.2005 г., в сила от 10.06.2006 г., изм., и доп./, а в чл. 631а от Търговския закон/ ДВ, бр. 58/27.06.2003 г./ приема, че юридическо лице също може да претърпи неимуществени вреди.

Както се вижда от развитието на съдебната практика и законодателството, тезите, че конкуренцията между договорна и деликтна отговорност е недопустима, и че договорната отговорност не включва обезщетяване на неимуществените вреди, стават трудно удържими.

При липсата на обща уредба на вредата от неизпълнението (или неточното изпълнение) на договорни задължения и наличието на общи правила за пределите на отговорността за обезщетение на имуществени вреди в чл. 82 ЗЗД и за начина на определяне на обезщетението за неимуществени вреди в чл. 52 ЗЗД, следва да се приеме, че и нарушаването на общата забрана да се вреди другиму, и нарушаването на договорно задължение може да причинят неимуществени вреди, които подлежат на обезщетяване. Когато неимуществените вреди са причинени от деликт, на обезщетяване подлежат всички вреди, които са пряка и непосредствена последица от увреждането съгласно чл. 51 ЗЗД (деликтната отговорност е

по-строга от договорната). Когато неимуществените вреди са причинени от неизпълнението (или неточното изпълнение) на договорни задължения, на обезщетяване подлежат вредите, доколкото те са пряка и непосредствена последица от неизпълнението и са могли да бъдат предвидени при пораждаване на задължението, а при установена по делото недобросъвестност на длъжника (знание на фактите, обуславящи по-тежката му отговорност) – обезщетението е за всички преки и непосредствени неимуществени вреди.

При този отговор на по-общия въпрос за дължимостта на обезщетение за неимуществените вреди от неизпълнението на договорно задължение не се налага да бъде изясняван въпросът за конкуренцията между договорната и деликтната отговорност.

При изясняването на отношенията между обществения снабдител – енергийно предприятие и потребителя следва да се има предвид, че договорна е отговорността за неизпълнение на задължение по съществуващо облигационно отношение между страните, докато при деликта облигационната връзка между страните възниква едва с причиняването на вредата. В разглеждания случай, между енергийното предприятие и потребителя е налице облигационно отношение, чието основно съдържание включва задължение на предприятието да доставя електрическа енергия срещу задължението на потребителя да я заплаща. Това отношение е породено от сключен между страните договор. Без значение е как е сключен договорът – чрез изрични насрещни волеизявления в писмена форма или по друг начин. Обстоятелството, че отношенията между страните се уреждат от общи условия на доставчика, не влияе на естеството на източника на задължението – договор. Без значение е и обстоятелството, че общите условия подлежат на одобрение от административен орган.

Отговорността на доставчика за прекъсване на електроснабдяването не може да бъде квалифицирана като деликтна, тъй като вредите не са причинени от нарушаване на общото правило да не се вреди другиму. В случая снабдяването с електроенергия се определя от Закона за енергетиката /ДВ, бр.107/09.12.2003г./като услуга в обществен интерес, но доставката се осъществява по силата на индивидуален договор (чл. 95а ЗЕ).

Прекъсването на снабдяването с електроенергия в нарушение на предпоставките, предвидени в закона (чл. 122 – 124 ЗЕ) и в общите условия, е неизпълнение на договора.

По изложените съображения Общото събрание на Гражданска и Търговска колегии на Върховен касационен съд

Р Е Ш И :

Отговорността на обществения снабдител – енергийно предприятие, когато неправомерно – в нарушение на предвидените предпоставки в общите условия към договора – е прекъснал електроснабдяването на

потребителя, е договорна и на това основание може да бъде присъдено обезщетение за неимуществени вреди, доколкото те са пряка и непосредствена последица от неизпълнението и са могли да бъдат предвидени при пораждаване на задължението, а когато е установена недобросъвестност на длъжника – обезщетението е за всички преки и непосредствени неимуществени вреди.

ПРЕДСЕДАТЕЛ на ОСГТК,

ЗАМ. ПРЕДСЕДАТЕЛ на ВКС и
ПРЕДСЕДАТЕЛ на Търговска колегия:
ТАНЯ РАЙКОВСКА

ЗАМ. ПРЕДСЕДАТЕЛ на ВКС и
ПРЕДСЕДАТЕЛ на Гражданска колегия:
КРАСИМИР ВЛАХОВ

ПРЕДСЕДАТЕЛИ

на ОТДЕЛЕНИЯ: **ДОБРИЛА ВАСИЛЕВА**.....
ТАНЯ МИТОВА.....
ТАТЯНА ВЪРБАНОВА.....
ПЛАМЕН СТОЕВ.....
БОЙКА СТОИЛОВА.....
ДАРИЯ ПРОДАНОВА.....

ЧЛЕНОВЕ:

1. ЛЮБКА ИЛИЕВА	11. МАРГАРИТА СОКОЛОВА
2. РОСИЦА КОВАЧЕВА	12. ЦЕНКА ГЕОРГИЕВА
3. ЛИДИЯ ИВАНОВА	13. БОРИСЛАВ БЕЛАЗЕЛКОВ
4. ЖАНИН СИЛДАРЕВА	14. СТОЙЧО ПЕЙЧЕВ
5. КАПКА ЮСТИНИЯНОВА	15. ЛЮБКА БОГДАНОВА
6. ВАНЯ АЛЕКСИЕВА	16. РАДОСТИНА КАРАКОЛЕВА
7. СИМЕОН ЧАНАЧЕВ	17. ВЕСКА РАЙЧЕВА
8. НАДЯ ЗЯПКОВА	18. МАРИЯ СЛАВЧЕВА
9. БРАНИСЛАВА ПАВЛОВА	19. КОСТАДИНКА АРСОВА
10. СТОИЛ СОТИРОВ	20. ЕЛЕОНОРА ЧАНАЧЕВА

21. ЗЛАТКА РУСЕВА	41. ЕМИЛИЯ ВАСИЛЕВА.....
22. ДИЯНА ЦЕНЕВА	42. ТЕОДОРА ГРОЗДЕВА.....
23. МАРИЯ ИВАНОВА	43. ИЛИЯНА ПАПАЗОВА.....
24. СВЕТЛАНА КАЛИНОВА	44. ОЛГА КЕРЕЛСКА.....
25. МАРИАНА КОСТОВА	45. ЗОЯ АТАНАСОВА.....
26. ГЪЛЪБИНА ГЕНЧЕВА	46. ВЕЛИСЛАВ ПАВКОВ.....
27. СНЕЖАНКА НИКОЛОВА.....	47. ВЕСЕЛКА МАРЕВА.....
28. МАРИО ПЪРВАНОВ	48. БОРИС ИЛИЕВ.....
29. ЕМИЛ МАРКОВ	49. БОНКА ЙОНКОВА.....
30. КАМЕЛИЯ ЕФРЕМОВА	50. ДИАНА ХИТОВА.....
31. ЕМИЛ ТОМОВ	51. БОЯН ЦОНЕВ.....
32. АЛБЕНА БОНЕВА	52. БОЯН БАЛЕВСКИ.....
33. СВЕТЛА ДИМИТРОВА.....	53. ВЛАДИМИР ЙОРДАНОВ.....
34. БОНКА ДЕЧЕВА.....	54. ДАНИЕЛА СТОЯНОВА.....
35. СВЕТЛА БОЯДЖИЕВА	55. РОСИЦА БОЖИЛОВА.....
36. ЖИВА ДЕКОВА	56. ДРАГОМИР ДРАГНЕВ.....
37. МИМИ ФУРНАДЖИЕВА.....	57. ИРИНА ПЕТРОВА.....
38. КАМЕЛИЯ МАРИНОВА.....	58. КОСТАДИНКА НЕДКОВА
39. ТОТКА КАЛЧЕВА	59. ЛЮБКА АНДОНОВА
40. ЗДРАВКА ПЪРВАНОВА.....	

Особено мнение към ТД№4/2012г.
ОСГК и ТК на ВКС

Възможно е в рамките на едно договорно отношение да съжителстват и договорна, и деликтна отговорност. Безспорно е обаче, че тези две отговорности не се кумулират за покриване на едни и същи вреди.

При деликтната отговорност едва с причиняване на вредата се поражда облигационна връзка, чиято цел е да заличи една нежелана промяна в правната сфера на пострадалия, като възложи на причинителя на вредата задължение да я поправи. Договорна е отговорността, в чийто фактически състав се включва неизпълнение на съществуващо облигационно отношение между страните, като дължимият резултат не е осъществен въобще или е осъществен неточно, поради което за кредитора са произтекли вреди.

С оглед характера на отговорността като договорна или деликтна на въпроса дали се дължи обезщетение на неимуществени вреди и при наличието

на договор, следва да се отговори отрицателно. Вредите по чл. 82 ЗЗД са имуществени, защото водят до намаляване на имуществото на потребителя и е без значение дали потребителят (купувачът на енергия) е ФЛ или ЮЛ и дали използва енергията в своята професионална дейност или за задоволяване на лични потребности и следва да бъдат поправени доколкото са преки и предвидими такива при възникване на облигационната връзка. От тук следва, че при неизпълнение на договорно задължение възниква договорна отговорност. Фактическият състав, от който възниква договорната отговорност, е виновно неизпълнение (неизпълнение, което не е обусловено от изключващи противоправността предпоставки, които изрично са уредени в Закона за енергетиката), вреда, причинна връзка между неизпълнението и вредата. На този етап от развитието на законодателството обхватът на вредите се определя от чл. 82 ЗЗД

Целта на обезщетението за неимуществените вреди е не да поправи същите, а да възстанови усещането за справедливост на засегнатото, на пострадалото лице. Парите са сурогат, заместител на отрицателните, неприятните емоции, които то е било принудено да преживее поради пълното и ненадлежащото изпълнение на договорното задължение. Това са тревогите, страхът, ужасът, несигурността, срутване на надеждите в ситуациите, когато едно лице вижда неблагоприятията, настъпили в неговата правно защитима сфера от ненадлежащото изпълнение на задължението да не се вреди другиму.

Правото на обществения снабдител да преустанови временно захранването с ел.енергия при неизпълнение на договора за продажба на електроенергия произтича от сключения договор. Ако не се установи неизпълнение на задълженията по договора, то преустановяването на захранването е незаконосъобразно и обществения доставчик на енергия нарушава освен договора и законовото задължение, произтичащо от чл.69 ЗЕ да действа в интерес на потребителите и да обезпечава сигурност и непрекъснатост на съответната енергия. Незаконосъобразното преустановяване на електроенергия в случая осъществява състава както на договорно нарушение, така и на непозволено увреждане, тъй като задължението съществува и извън договора и не само спрямо контрагента по договора, но и спрямо лица, които не са страни по договора, но ползват ел.енергия- членове на семейството, наематели. Тук понятието “потребител” има по – широко значение, и задължението, произтичащо от чл.69 ЗЕ, не е част от облигационното отношение с конкретен потребител, а е задължение към обществото. Тъй като законът не разрешава изрично конкуренцията между двата вида отговорност при кумулирането им при едно деяние, тя може да се реши чрез избор от страна на засегнатото лице. То има право да реши по реда на коя отговорност ще защитава правата си, т.е. да избере тази отговорност, която ще доведе до най- пълното репарирание на вредите.

Л.Богданова
В.Райчева
Св. Бояджиева
Ж.Декова
В.Павков